

СПЕЦИФІКА ФУНКЦІОНУВАННЯ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНОГО МЕХАНІЗМУ ПІДТРИМКИ ДІЯЛЬНОСТІ МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВ ГІРСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ РЕГІОНУ

Воронич К.М.

У статті, на основі результатів соціологічних досліджень, проведено аналіз джерел фінансування малого підприємництва гірських територій регіону. Розглянуто основні складові фінансово-кредитного механізму підтримки підприємництва в регіоні та запропоновано оптимальні шляхи щодо активізації діяльності підприємств малого бізнесу.

Ключові слова: малий бізнес, гірські території, підприємництво, джерела фінансування, фінансово-кредитний механізм.

ВСТУП

Малий бізнес, як самостійний і незмінний елемент ринкової економіки, відіграє важливу роль у вирішенні ряду складних соціально-економічних проблем. Однак сьогодні сектор малого підприємництва регіону перебуває під впливом великої кількості гальмівних чинників, що стримують його розвиток. Однією з таких проблем виступає недостатність джерел фінансування малого бізнесу. Це стосується як відсутності відповідних фінансових ресурсів населення для відкриття власної справи так і належного фінансування для ведення вже існуючого бізнесу. Більш гостро ця ситуація відчутна у гірських районах області, що характеризуються значним відставанням у соціально-економічному розвитку.

Дослідженням даного питання займаються такі вчені-економісти як В. Мікловда, М. Пітюлич, М. Козоріз, І. Комарницький, З. Варналій, які у своїх працях пропонують широкий спектр організаційних, економічних та правових важелів стимулювання діяльності малого підприємництва. Зокрема, В.Мікловда, зазначає, що “створення умов для ефективного функціонування пріоритетних напрямів розвитку підприємництва відбувається на основі формування державних фондів підтримки пріоритетних напрямів підприємницької діяльності, запровадження системи пільг в оподаткуванні окремих видів підприємницької діяльності” [5, с.65]. На думку М. Пітюлича “ у сучасних умовах без вільного доступу селянських господарств до всього спектра фінансових послуг практично неможливо забезпечити їх конкурентоспроможність і самодостатність” [8, с.132].

Однак, врахування наслідків світової економічної кризи та її вплив на сферу фінансово-кредитних відносини потребує розробки нових

підходів до визначення оптимальних джерел фінансування малого бізнесу з врахуванням специфіки його функціонування у регіоні, та його депресивних територій зокрема.

Метою статті є висвітлення основних проблем, що стримують доступ підприємливого населення до необхідної їм кількості фінансових ресурсів, а також аналіз основних складових фінансово-економічного механізму підтримки підприємництва в регіоні з врахуванням сучасних умов господарювання.

Для досягнення поставленої мети використано метод порівняльного аналізу, метод індукції та дедукції, метод моніторингу.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Малий бізнес регіону в основному представлений домашніми господарствами, що функціонують в якості однієї із основних структурних ланок економіки країни. Основними організаційно-правовими формами підприємницької діяльності домогосподарств є приватні, сімейні підприємства та партнерства. На відміну від великого і середнього бізнесу вони характеризуються значною гнучкістю та оперативністю, швидкою реакцією на кон'юнктурні коливання на ринку. Саме ці домінуючі ознаки забезпечують стійкість їх функціонування, самовідтворюваність та саморегуляцію [8, с.157]. Проте, низька здатність домогосподарств до швидкого накопичення капіталу і складність доступу до кредитних ресурсів значно гальмує розвиток підприємництва в регіоні та в його гірських районах, зокрема. Специфічні умови гір істотно впливають на соціально-економічне життя населення гірських територій в усьому світі. Перш за все складні природні умови суттєво обмежують простір для вибору форм та видів господарської діяльності, звужують сферу докладання праці [7, с.42].

Як зазначають англійські економісти, однією із центральних проблем, пов'язаних із зміною числа підприємств малого бізнесу є те, що практично в перші роки свого існування вони самоліквідуються

Воронич Кристина Мирославівна, аспірант кафедри економічної теорії Ужгородського національного університету, молодший науковий співробітник Закарпатського регіонального центру соціально-економічних і гуманітарних досліджень НАН України, тел.(095) 395-42-86, e-mail: kristina_22@mail.ru

або ж припиняють активну діяльність [4, с.117]. Основна характерна риса підприємств малого бізнесу – це висока імовірність банкрутства. Бізнес з оборотом менше 13,00 тис. ф. ст. в 6 разів частіше зазнає банкрутства, ніж крупний бізнес. Причиною досить високого відсотка банкрутства П. Чизнелл вважає брак капіталу при організації бізнесу та небажання або ж побоювання пошуку фінансування зовні фірми, оскільки широко розповсюджено погляди, що зовнішнє фінансування підриває або ж

послаблює контроль над фірмою її власників [4, с.118].

Так, в ході проведення соціологічного опитування серед населення гірських територій області було виявлено, що 27% респондентів із загального числа опитаних від започаткування власної справи утримує страх ризикувати, тоді як 40% респондентів головною причиною назвали відсутність стартового капіталу, основним джерелом якого для більшості вже діючих підприємців стали власні заощадження, що відображають дані таблиці 1.

Таблиця 1 Ранжування джерел отримання стартового капіталу для відкриття власного бізнесу

З яких джерел ви одержали стартовий капітал для свого бізнесу:	кількість опитаних респондентів	у % до числа опитаних
- власні збереження	46	49
- кошти із заробітків за кордоном	24	26
- збереження родичів/знайомих	15	16
- банківські кредити	8	9

Як видно з даних таблиці 1 основним джерелом фінансування малого бізнесу гірських територій регіону являються власні кошти населення, одержані шляхом їх тривалого накопичення (49%) або ж зароблених за кордоном (26%). Для багатьох респондентів – жителів прикордонних районів області, джерелом накопичення стартового капіталу стала транскордонна діяльність, оскільки багато діючих підприємців починали свою діяльність як домогосподарства з нелегальної транскордонної торгівлі. Накопичивши фінансовий капітал і досвід, вони офіційно реєстрували свій бізнес, іноді змінивши при цьому профіль діяльності з торгівлі у напрямку виробничої сфери або сфери послуг [3, с.49].

Одним із джерел фінансування малого бізнесу являється використання позикових коштів, які комерційні банки надають суб'єктам господарювання у формі фінансового лізингу, форфейтингу, факторингових операцій, кредитуванням за допомогою векселів тощо. Проте, незважаючи на можливість оперативного одержання кредиту, використання зазначених послуг не користується високим попитом серед населення регіону, оскільки характеризується високим ризиком та передбачає наявність значної суми капіталу. Так, за результатами проведеного моніторингу, тільки 9% опитаних підприємців для відкриття власної справи скористалися банківським кредитом. Основною причиною такої ситуації більшість респондентів назвали високі відсоткові ставки по кредитах. Що стосується банків, основною причиною відмови від кредитування малого бізнесу являється відсутність гарантій у вигляді застав або ж високоліквідних активів. Такий стан значно посилюється в кризових умовах економіки України, що вимагає залучення дієвого механізму стимулювання, розвитку і підтримки підприємництва регіону.

Як зазначає М.Пітюлич “в нинішніх умовах економічного поступу несучу конструкцію механізму підтримки господарств населення становить політика у галузі фінансів, кредиту та податків. Не можна

обійти увагою значної ролі держави в цьому процесі, яка повинна регулювати зазначену сферу” [8, с.119]. Створення сприятливого економічного середовища для функціонування підприємств малого бізнесу передбачає застосування державою відповідних економічних важелів, що включають: державні кредити, формування цін через систему доплат, державне замовлення, пільги з оподаткування, фінансову допомогу [8, с.119].

На думку І.Комарницького, в напрямку сприяння вирішенню фінансово-кредитних проблем малого підприємництва потрібно провести такі заходи:

- здійснювати пряму фінансово-кредитну допомогу на формування фонду коштів для надання гарантій за кредитами для суб'єктів малого підприємництва;
- сприяти поширенню практики пільгового страхування ризиків підприємницької діяльності суб'єктам малого бізнесу;
- поширювати інформацію з метою залучення іноземного капіталу до кредитування вітчизняних суб'єктів малого підприємництва [3, с.55].

Сьогодні сектор малого бізнесу гірських територій регіону представлений в основному підприємствами товарного характеру. Надання прямої фінансово-кредитної підтримки домашнім господарствам товарного типу повинно здійснюватися здебільшого у формах гарантованих позик, цільового бюджетного фінансування, пільгового кредитування, надання пільг при оподаткуванні доходів, включаючи і нульові ставки оподаткування та звільнення від сплати деяких із них, цільового субсидювання і т.д. [6, с. 121].

Так, в ході проведення соціологічного дослідження, основною проблемою з якою зіткнулися підприємці при організації власної справи було виявлено високі податкові ставки, на що вказало 45% опитаних підприємців; 37% вказали на недосконалість законодавства, 27% - на низьку платоспроможність населення. Вивчення світового

досвіду підтримки малого бізнесу, зокрема Англії, вказує на той факт, що в економічній політиці, спрямованій на створення сприятливої атмосфери для підприємницької активності, провідним вважаються законодавчі заходи в галузі оподаткування [4, с.118]. Найбільш важливі серед них – це скорочення податків для малих підприємств; на капіталовкладення в нові сфери бізнесу, особливо тих, що пов'язані з високим рівнем ризику, зниження податкової ставки на інвестування, розширення практики надання податкових знижок підприємствам тощо [4, с.118].

Сьогодні в країнах Європи сформувалась і успішно діє розгалужена система організацій, які надають за невисоку плату або ж безоплатні консультативні послуги, науково-технічну інформацію і рекомендації; допомагають безробітним в організації своєї справи. Існує ціла низка спеціалізованих програм підтримки малого підприємництва, призначеного для різних категорій населення, представників різних професійних груп, включаючи спеціалістів і людей, які не мають спеціальної підготовки чи відповідних кваліфікацій. Так, в Англії велика увага держави приділяється створенню умов для молодіжного підприємництва [4, с.118]. Подібно до європейських країн, в Україні, відповідно до Порядку надання допомоги по безробіттю, у тому числі одноразової її виплати для організації безробітними підприємницької діяльності, затвердженого наказом Міністерства праці та соціальної політики України від 20.11.2000 року №307, "безробітним, яким виповнилося 18 років і які не можуть бути працевлаштовані за сприяння служби зайнятості протягом одного місяця у зв'язку з відсутністю на ринку праці підходящої роботи, за їх бажанням допомога по безробіттю може виплачуватися одноразово для організації безробітними підприємницької діяльності. Державна служба зайнятості залучає безробітних, які виявили бажання отримати допомогу по безробіттю одноразово для організації підприємницької діяльності, за їх згодою та з урахуванням професійної діагностики до семінарів або організовує навчання основам бізнесу відповідно до чинного законодавства. Одноразова виплата допомоги по безробіттю здійснюється у розмірі річної суми допомоги по безробіттю, визначеної конкретному безробітному" [1].

Слід зважити на такий момент, що державна підтримка та стимулювання підприємницької діяльності повинна здійснюватися на базі селективної політики, тобто через проведення конкурсів, доборів, умовних "аукціонів" тощо. А при такому підході перевага повинна бути віддана тим підприємствам, які здійснюють свою діяльність у пріоритетних напрямках економіки регіону, спроможні організувати нові та

зберегти існуючі робочі місця, а також залучити до праці соціально вразливі верстви населення [8, с.121].

Не можна оминати питання кредитування домашніх господарств кредитними установами, які за своїм статусом не є банківськими. Це асоціації взаємодопомоги, кредитні спілки і колективні ощадні організації. Так, що стосується кредитних спілок, то їх перевага перед комерційними банками насамперед полягає спрощеною процедурою отримання позики, а також, зазвичай, нижчі процентні ставки за кредит. Перевагою кооперативних господарств є те, що останні управляють ними на кооперативних засадах і не ставлять за мету одержання для себе прибутку, що забезпечує дешевший і надійніший доступ до кредитних ресурсів та інших банківських послуг [8, с.124].

Поряд з державною політикою підтримки малих підприємницьких структур широко використовуються різні форми і методи недержавної підтримки, включаючи й міжнародні фонди, зокрема Європейський банк реконструкції і розвитку, Німецько-Український фонд, які надають фінансову допомогу малим підприємницьким структурам у межах різних програм, у формі грантів під прогресивні проекти розвитку підприємництва в Україні, надають консультації, здійснюють дослідження, розробляють рекомендації щодо вибору найперспективніших форм підприємницької діяльності. Тому розширення взаємозв'язків з міжнародними фінансово-кредитними установами є одним із реальних напрямів сприяння розвитку і підтримки підприємництва в Україні.

ВИСНОВКИ

Недостатність джерел фінансування малого бізнесу сьогодні виступає важливим бар'єром на шляху розвитку підприємництва регіону. Особливо гострою є ситуація, що склалася в гірських районах області, що пов'язано з нерозвиненістю соціальної та виробничої інфраструктури даних територій.

В нинішніх умовах господарювання несучу конструкцію механізму підтримки господарств населення повинна стати політика у галузі фінансів, кредиту та податків. Створення сприятливого економічного середовища для функціонування підприємств малого бізнесу передбачає застосування державою відповідних економічних важелів, що включають: державні кредити, формування цін через систему доплат, державне замовлення, пільги з оподаткування, фінансову допомогу.

Поряд з державною політикою підтримки малих підприємницьких структур необхідним є широке впровадження різних форм і методів недержавної підтримки, включаючи й міжнародні фонди та організації.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України "Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття" (Наказ №307 від 20.11.200 "Про затвердження Порядку надання допомоги по безробіттю, у тому числі одноразової її виплати для організації безробітними підприємницької діяльності")

2. Ісакова Н. Внесок транскордонного співробітництва домогосподарств у зростання кількості новостворених малих підприємств у Західній Україні / Н. Ісакова, В. Грига, О. Красовська, Ф. Вельтер, Д. Смоллбоун // Регіональна економіка. – 2007. – №4. – С.41-51.
3. Комарницький І. Проблеми розвитку малого та середнього підприємництва / І. Комарницький, М. Офік // Регіональна економіка. – 2005. – №4. – С.50-58.
4. Масна О. Особливості розвитку малого підприємництва / О.Масна, Є.Парфенюк // Регіональна економіка. – 2008. – №2. – С.114-119.
5. Мікловда В.П. Регіональна стратегія розвитку підприємництва: Монографія. – Ужгород: Карпати, 2006. – 216 с.
6. Пітюлич М.І. Регіон: соціально-економічні трансформації: Монографія / М.І.Пітюлич, Ю.Б.Кушнір, Є.С.Лавренюк, О.С.Молнар [Відп.ред. член-кор. НАН України, д.е.н., проф. В.П.Мікловда]. – Ужгород: Карпати, 2007.– 416 с.
7. Пітюлич М.І. Розвиток соціальної інфраструктури гірських територій Закарпаття в умовах становлення ринкових відносин / М.І.Пітюлич, В. Герзанич // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Економіка. – 2008. - №25. – С. 41-45.
8. Пітюлич М.М., Чакій О.І. Домогосподарства: соціально-економічні трансформації (регіональний аспект дослідження): Монографія. – Ужгород: ВАТ “Патент”, 2009. – 168 с.